

تأثیر تضعیف ارتش ترکیه به واسطه کودتای ۲۰۱۶ بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران

صابر رستم‌پور^{۱*}

حسین ولی‌وند زمانی^۲

ابراهیم ایجایی^۳

محسن مرادیان^۴

چکیده

پژوهش حاضر باهدف تبیین تأثیر تضعیف ارتش ترکیه به واسطه کودتای نافرجام ۲۰۱۶ بر امنیت نظامی ج.ا.ایران به روش توصیفی^۱ تحلیلی انجام شده است. به منظور جمع‌آوری اطلاعات از ابزارهایی مانند پرسش‌نامه و مطالعه اسناد و مدارک استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها در بخش اسناد و مدارک، روش تجزیه و تحلیل اطلاعات کیفی بوده و با کمک تحلیل محتوی، انجام شده است و برای تحلیل داده‌های حاصل از پرسش‌نامه و نظرات صاحب‌نظران از آمار توصیفی و استنباطی با کمک نرم‌افزار SPSS تحلیل‌های آماری لازم صورت گرفته است. مجموع جامعه آماری حدود ۸۵ نفر می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران و جدول مورگان تعداد ۴۲ نفر از جامعه آماری به‌عنوان نمونه انتخاب شد. طبق نتایج پژوهش، تضعیف ارتش ترکیه که بعد از کودتای نظامی نافرجام ۲۰۱۶، به دلیل پاکسازی گسترده در ارتش، حذف و تغییر فرماندهان یگان‌های عمده، حذف و اخراج کارکنان متخصص و آموزش‌دیده و باتجربه، ایجاد تغییرات بنیادی در سامانه فرماندهی و شورای عالی نظامی و ایجاد تغییرات در ساختار ارتش و اشرافیت وزارت دفاع این کشور بر ارتش حاصل شده است، بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران تأثیر مثبت دارد.

واژه‌های کلیدی:

کودتا، کودتای ۲۰۱۶، ترکیه، امنیت نظامی، جمهوری اسلامی ایران، تضعیف ارتش، دولت و حزب حاکم

^۱ کارشناس ارشد مدیریت دفاعی

^۲ استادیار دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

^۳ عضو هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا و دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

^۴ استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

* نویسنده مسئول: Email: sabirahmet50@yahoo.com

مقدمه

بعد از تأسیس ترکیه نوین، ارتش به‌عنوان حافظ ایدئولوژی آتاترک و لائیک، قدرت مطلق در کشور بود، به‌طوریکه این قدرت، تأثیر مستقیم در تداوم یا عدم تداوم حکومت دولتمردان داشت و هرگاه فرماندهان ارتش، اندیشه حکومتی دولتمردان را همسو با ایدئولوژی آتاترک نمی‌دیدند، با کودتا، دولت حاکم را حذف می‌کردند. این قدرت ارتش تا زمان کودتای ۲۰۱۶ ادامه داشت لیکن با شکست کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ (۲۵ تیرماه سال ۱۳۹۵) که به‌واسطه حمایت اراده مردم از دولت حاکم به وقوع پیوست، قدرت ارتش درهم شکست و دولت حاکم نیز از این فرصت استفاده کرده و به تصفیه کامل ارتش پرداخت.

در ساعات پایانی روز جمعه ۲۵ تیرماه سال ۱۳۹۵، خیابان‌های آنکارا و استانبول وقوع هیجان‌انگیزترین رویداد تاریخی را تجربه کردند، ماجرای رویارویی مردم و نظامیان که پیش از این، مثل حکایت‌های تاریخی در کتاب‌ها خوانده می‌شد، این بار در خیابان‌های این شهرها به نمایش گذاشته شده بود. این اتفاق نشان داد که هنوز واژه کودتا در فرهنگ سیاسی ترکیه به بایگانی تاریخ سپرده نشده است. اردوغان ۱۳ سال تلاش کرد بلکه بر خوی و خصلت مداخله جویی نظامیان در سیاست افسار بزند اما با وقوع کودتا روشن شد که تلاش‌ها و چالش‌های او چندان قرین توفیق نبوده است. گرچه شواهد مختلف دال بر غلبه جنبش مردمی بر اراده کودتاچیان وجود دارد اما نتیجه رویداد تغییری در این واقعیت بوجود نمی‌آورد و خوف مداخله نظامیان در صحنه سیاست همواره وجود دارد. (شهمرادی، نادر، ۱۳۹۵). از جمله بحث‌های مهم در جامعه‌شناسی، مداخله نظامیان به‌عنوان یکی از گروه‌های اجتماعی سازمان یافته در سیاست می‌باشد. این مداخله گاهاً بسیار گسترده و در برخی موارد در پایین‌ترین سطح انجام می‌پذیرد. در پایین‌ترین سطح، نظامیان به‌عنوان گروه‌های ذی‌نفوذ در نظام‌های مختلف تلاش می‌نمایند که برای رسیدن به اهداف نظامی و سازمانی خود، سیاست‌گذاران را تحت تأثیر قرار دهند و در بالاترین سطح، نظامیان با قبضه مستقیم قدرت، نقش اصلی را در تصمیم‌سازی‌های سیاسی بازی می‌کنند.

همچنین از نظر جامعه‌شناسی سیاسی، بررسی رابطه ارتش از یک‌سو با جامعه، گروه‌ها و نیروهای اجتماعی و از سوی دیگر با دستگاه قدرت سیاسی حائز اهمیت است. به‌عبارت دیگر آنچه از نظر جامعه‌شناسی سیاسی مهم است نقشی است که ارتش‌ها به‌عنوان واسطه میان طبقات و گروه‌های اجتماعی از یک‌سو و حکومت از سوی دیگر ایفاء می‌کند. معمولاً ارتش به‌عنوان ابزار اجرای قدرت و خشونت دولتی قانوناً فاقد مسئولیت سیاسی است لیکن در عمل

به دلایل مختلف ممکن است به انحاء گوناگون بطور مستقیم یا غیرمستقیم مسئولیت اعمال قدرت سیاسی را به دست گیرد (حقیقی، علی محمد- هاشم پور، پیروز، ۱۳۹۵).

کودتای یک روزه نظامیان ترکیه، بدون تردید تأثیرات و تبعات گسترده در داخل و خارج این کشور داشت. برای جامعه ترکیه که هنوز با زخم حوادث تروریستی و عوارض مداخله حساب نشده در جنگ سوریه دست به گریبان بود شکاف میان نظامیان و سیاستمداران، ضربه جدی بر ثبات سیاسی و توسعه اقتصادی آن کشور محسوب می‌شد. تبعات خارجی این کودتا، بر تحولات منطقه تأثیرگذار می‌باشد، جمهوری اسلامی ایران نیز از این تأثیرات مستثنی نبوده و امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران نیز تحت تأثیر عواقب این کودتا قرار گرفته است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کودتای نافرجام ۲۰۱۶ ارتش ترکیه، مهم‌ترین واقعه داخلی ترکیه در قرن بیست و یکم محسوب می‌گردد که موجب تضعیف قابل توجه ارتش و بویژه نیروی هوایی این کشور شده و پیامدهای داخلی و منطقه‌ای وسیعی به همراه داشته است. این کودتا همچنین اثرات مستقیم بر عملکرد ناتو در منطقه داشته است. جمهوری اسلامی ایران یکی از همسایگان مهم ترکیه می‌باشد که هر دو کشور، با مشکل کردها مواجه هستند، از سوی دیگر سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران با ناتو و با خود کشور ترکیه، همسو نیست. حال اتفاقی در کشور همسایه شمال غربی جمهوری اسلامی ایران با ویژگی‌های یادشده بالا رخ داده است که دارای تبعات و اثرات درونی و بیرونی می‌باشد، این اتفاق مهم در ۱۵ جولای سال ۲۰۱۶ میلادی با حضور نظامیان در خیابان‌ها و پرواز هواپیماها و بالگردها بر فراز شهرهای استانبول و آنکارا شروع گردید و در سایه حمایت مردم از دولت و حزب حاکم، صبح روز بعد با شکست مواجه شد. قدر مسلم وقوع کودتا در کشوری با مشخصاتی که برشمرده شد بر همسایگان نیز اثرگذار خواهد بود و عدم توجه به تأثیرات این کودتا بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در ابعاد مختلف از جمله بعد نظامی، می‌تواند موجب انحراف در تبیین راهبردها و تدوین سیاست‌های کلان جهت تنظیم ارتباطات و مراودات جمهوری اسلامی ایران با این کشور شود، بنابراین بررسی تأثیر این اتفاق بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران جهت تبیین آخرین وضعیت موجود به منظور بهره‌گیری در تصمیم‌سازی‌های کلان، امری ضروری می‌باشد و لازم بود که تأثیر تضعیف ارتش ترکیه به واسطه کودتای ۲۰۱۶ بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران در قالب یک پژوهش مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

بالاترین سطح دخالت نظامیان در سیاست و تغییر رژیم، روش غیرمستعارف و غیردمکراتیک کودتا است. کودتا در لغت به معنای برافکندن دولت داست و در اصطلاح قیامی از طرف گروهی از درون قدرت حاکمه علیه گروه حاکم و برکناری قهرآمیز حاکم و هیئت حاکمه است و این که به رهبری یکی از افراد سیاستمدار درون حاکمیت صورت پذیرد و یا توسط یکی از سران ارتش، در هر دو شکل پشتیبانی ارتش را برای سرنگونی دولت و قدرت حاکم به همراه خواهد داشت (حقیقی، علی محمد- هاشم پور، پیروز، ۱۳۹۵). کودتا در واقع شگردی سیاسی و کوششی از سوی یک ائتلاف سیاسی غیرقانونی برای براندازی رهبران حکومت موجود است که از طریق خشونت یا تهدید به آن انجام می‌گیرد. این خشونت معمولاً محدود و ناگهانی است و از سوی عده‌ای اندک (برخلاف انقلاب که از سوی بیشتر مردم انجام می‌گیرد) به کار بسته می‌شود. عاملان کودتا ممکن است کنترل نیروهای نظامی را در اختیار داشته باشند. یک کودتا به ندرت بر سیاست‌های بنیادین اقتصادی و اجتماعی یک کشور تأثیر می‌گذارد (بصیری، محمد علی- مجیدی نژاد، علی- علیشاهی، عبدالرضا، ۱۳۹۶).

تاریخچه کودتا در ترکیه

در ۵۵ سال گذشته، ارتش ترکیه برای حفاظت از ساختار کمالیسم، پنج بار و در سال‌های ۱۹۶۰، ۱۹۷۱، ۱۹۸۰، ۱۹۹۷ و ۲۰۱۶ به مداخله دست زده است. مطابق ماده ۳۵ قانون سرویس داخلی، نخستین وظیفه ارتش، "حفاظت و حراست از سرزمین و جمهوری ترکیه" عنوان شده است. در چنین فرایندی ارتش را می‌توان حافظ اصلی ایدئولوژی کمالیستی و سکولاریسم به عنوان ستون فقرات نظام سیاسی ترکیه دانست. در این فرآیند ارتش اجازه یافته تا در صورت نیاز با توسل به زور در مقابل تهدیدهای داخلی به اندازه تهدیدهای خارجی، در حوزه سیاست، ایفای نقش نماید. (متقی، ابراهیم- ترکشوند، پوریا- کوه خیل، مرجان، ۱۳۹۵)

ترکیه به کشور کودتاها مشهور است. کودتا‌هایی که عمدتاً توسط ارتش این کشور صورت می‌گیرد. می‌گویند یکی از وصایای آتاترک به ارتش این بود که هر زمان اوضاع کشور را آشفته دیدند و ارکان آن را فاسد تشخیص دادند، فوراً کودتا کنند و زمام امور را به دست گیرند و پس از برگرداندن اوضاع به حالت عادی، یک دولت غیرنظامی را سرکار آورند و خود از حکومت کنار بکشند. ارتش ترکیه در مجموع ارتش کمالیسمی است و تمام گروه‌های موجود در آن، خود را کمالیسم می‌دانند. ملی‌گرایی و پایبندی به ارزش‌ها و ۶ اصل شناخته شده کمالیسم (مردم‌گرایی، دولت‌گرایی، اصلاح‌گرایی، ناسیونالیسم، جمهوری‌خواهی و سکولاریسم) از ویژگی‌های بارز ارتش است. نظامیان ترک تاکنون پنج بار به این نتیجه رسیده‌اند که باید به این

وصیت آتاترک عمل کنند و به جز کودتای آخر که اگر آن را کودتا بدانیم، در همگی موفق بوده‌اند (حقیقی، علی محمد- هاشم‌پور، پیروز، ۱۳۹۵).

کودتای ۱۹۶۰

اولین کودتا در سال ۱۹۶۰ میلادی علیه دولت راست‌گرای عدنان مندرس صورت گرفت که دولت را برکنار کرد و قریب ششصد نفر از وزیران و مقامات دولتی را تحت بازداشت و محاکمه قرار داد. این کودتا توسط افسران میان‌رتبه (گروه افسران جوان) انجام شد. این کودتا شاید تنها کودتایی است که مورد استقبال روشنفکران و دانشجویان قرار گرفت. دلیل آن هم این بود که برای اولین بار حزب اتحاد و ترقی وابسته به آتاترک در حاشیه بود و همه روشنفکران و دانشجویان خواستار وضعیت ثبات و آرامش در کشور بودند (حقیقی، علی محمد- هاشم‌پور، پیروز، ۱۳۹۵).

این کودتا با طراحی «آلپ‌ارسلان تورکش»^۱ و به رهبری ژنرال «جمال گورسل»^۲ به حاکمیت ده ساله حزب دمکراتیک پایان داد. به دنبال این کودتا، «عدنان مندرس» نخست‌وزیر ترکیه پس از چند ماه اعدام شد. بعد از پیروزی کودتای نظامیان، ژنرال «جمال گورسل» ریاست "کمیته وحدت ملی" را برعهده گرفته در ادامه به‌عنوان نخست‌وزیر ترکیه دولت جدید را تشکیل داد. او در ماه اکتبر سال ۱۹۶۱ میلادی از سوی مجلس ملی ترکیه به‌عنوان رئیس‌جمهور انتخاب شد (بصیری، محمدعلی- مجیدی نژاد، علی- علیشاهی، عبدالرضا، ۱۳۹۶).

کودتای ۱۹۷۱

کودتای دوم در سال ۱۹۷۱ و در اوج تنش سیاسی بین ترکیه و یونان بر سر جزیره قبرس صورت گرفت. این بار ارتش علیه دولت راست‌گرای سلیمان دمیرل دست به کودتا زد (حقیقی، علی محمد- هاشم‌پور، پیروز، ۱۳۹۵). اوضاع بد اقتصادی ناشی از سقوط شدید ارزش پول ملی و نرخ تورم ۸۰ درصدی موجب تظاهرات خیابانی گسترده مردم علیه این وضعیت گردید؛ بار دیگر ارتش به خود اجازه مداخله داد و با وعده بازگرداندن نظم و امنیت به کشور و بهبود وضعیت اقتصادی، اقدام به کودتا کرد. کودتا در اصل یک تذکر رسمی به نخست‌وزیر سلیمان دمیرل بود که هرچه سریع‌تر ثبات و رونق اقتصادی را به کشور بازگرداند اما سلیمان دمیرل پس از دریافت این اخطاریه و به دنبال مشورت با اعضاء کابینه، استعفا داد و استعفای دولت بعد از اخطار ارتش به کودتا تعبیر شد. به دنبال این کودتای بدون خونریزی نیز اوضاع اقتصادی

1. Alparslan Türkeş

2. Cemal Görsel

بهتر نشد؛ به نحوی که از تاریخ وقوع کودتا تا وقوع کودتای سوم، تعداد یازده دولت بر سر کار آمدند و هیچ یک نتوانستند به اوضاع سامان بدهند (بصیری، محمدعلی - مجیدی نژاد، علی - علیشاهی، عبدالرضا، ۱۳۹۶).

کودتای ۱۹۸۰

کودتای سوم که بسیار خونین بود در (۱۲ سپتامبر) سال ۱۹۸۰ روی داد که از آن به عنوان آخرین کودتای کلاسیک در ترکیه نام می‌برند. این کودتا به بهانه‌هایی چون ضعف‌های سیاسی و اقتصادی دولت ترکیه و نیز نقض اصول سکولار قانون اساسی انجام شد که ۲۳۰ هزار نفر محاکمه و برای ۷ هزار نفر درخواست اعدام شد که حکم ۵۱۷ نفر تصویب و ۵۰ تای آن‌ها اعدام شدند (حقیقی، علی محمد - هاشم‌پور، پیروز، ۱۳۹۵). این کودتا هم مانند دو کودتای قبلی به دنبال نارضایتی مردم از اوضاع بد اقتصادی و رکود و کساد کسب و کار و درگیری خیابانی گروه‌های راست و چپ در خیابان‌ها و ترور هزاران نفر، با دخالت دوباره ارتش و وعده رفاه و امنیت به وقوع پیوست. در این کودتا ژنرال‌های ارتش که ظاهراً با هماهنگی و اطلاع دولت "جیمی کارتر در آمریکا، به این نتیجه رسیدند که دیگر زمان مداخله فرا رسیده است. کودتاچیان که با وعده آرامش، ثبات و رفاه اقتصادی و امنیت وارد کارزار سیاسی شده بودند؛ در پایان با دستگیری، زندانی کردن و شکنجه صدها هزار نفر از مردم و اعدام ده‌ها نفر، صحنه را به غیر نظامیان واگذار کردند. کودتای سوم از طریق سلسله مراتب فرماندهی ارتش ترکیه و به رهبری ارتشبد «کنعان اُورن»^۱ رئیس ستاد کل ارتش انجام پذیرفت. علاوه بر رئیس ستاد کل ارتش ترکیه، ارتشبد «نورالدین آرسین»^۲ فرماندهی نیروی زمین، ارتشبد «تاهسین شاهین‌کایا»^۳ فرماندهی نیروی هوایی، دریاسالار «نجات تومر»^۴ فرمانده نیروی دریایی و ارتشبد «سیدات جلاسون»^۵ فرمانده کل ژاندارمری نیز در این کودتا شرکت داشتند. در این کودتا دولت به نخست‌وزیری «سلیمان دمیرل» و همچنین مجلس ملی منحل گردید. (بصیری، محمدعلی - مجیدی نژاد، علی - علیشاهی، عبدالرضا، ۱۳۹۶)

-
- 1 . Kenan Evren
  - 2 . Nurettin Ersin
  - 3 . Tahsin aİnkaya
  - 4 . Nejat Tümer
  - 5 . Sedat Celasun

کودتای ۱۹۹۷

کودتای چهارم که از آن به عنوان کودتای پست‌مدرن یاد می‌کنند در ۲۸ فوریه سال ۱۹۹۷ میلادی صورت گرفت. این کودتا یک تفاوت اساسی با کودتاهای پیشین داشت. بر اثر فشاری که از سوی ارتش ترکیه به دولت اسلام‌گرای نجم‌الدین اربکان نخست‌وزیر وقت ترکیه وارد آمد، وی مجبور به استعفا شد و انتخاباتی زودرس برگزار شد و حزب اسلام‌گرای رفاه از سوی دادگاه قانون اساسی ترکیه منحل شد. در کودتای پست‌مدرن سال ۱۹۹۷ میلادی در ترکیه، ریاست ستاد کل ارتش بر عهده ارتشبد "اسماعیل حقی کارادایی"^۱ بود. در یک بحث کلی می‌توان دلایل و اهداف نظامیان از کودتاهای چهارگانه در ترکیه را این‌طور خلاصه نمود که در دهه ۶۰ نظامیان احساس کردند که باید علیه فساد موجود در کنار مسائل مربوط به اسلام‌گرایی که عدنان مندرس به پیش می‌برد و علیه دیکتاتوری وارد عمل شوند و از این منظر یک قانون اساسی لیبرال را پایه گذاشتند. در دهه هفتاد گروه‌های چپ و راست و ملی‌گرا و غرب‌گرا، همدیگر را در خیابان‌ها می‌کشتند و در کودتای ۱۹۸۰ عمدتاً مسئله انقلاب ایران موجب دخالت نظامیان شد. در سال ۱۹۹۷ گمان می‌کردند که اسلام‌گرایی تهدیدی بر امنیت ملی ترکیه است و از این جهت وارد صحنه شدند (حقیقی، علی محمد- هاشم‌پور، پیروز، ۱۳۹۵).

کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶

کودتای پنجم ترکیه که در تاریخ ۱۵ جولای سال ۲۰۱۶ میلادی رخ داد، در نوع خود به جهت پیوند با منافع دولت‌های خارجی و نقش جماعت گولن به عنوان ساختار موازی دولت حاکم در طراحی و هدایت آن و همچنین اهداف پنهان و میان و بلند مدت که صرفاً تحت تاثیر اهداف ظاهری و کوتاه مدت (براندازی اردوغان) قرار گرفته است، منحصر به فرد و متمایز از دیگر کودتاهای پیشین است. کودتای پنجم هرچند از نظر نقش آفرینان آن (افسران میان رتبه)، اوج تنش‌های داخلی و منطقه‌ای (سوریه، عراق، مصر و...)، وجود ضعف‌های سیاسی و اقتصادی، نقض اصول لائیک (وجوه مشترک کودتاهای کلاسیک) و حتی تضعیف اردوغان و فشار برای کناره‌گیری او در میان مدت و نیز تضعیف حزب اسلام‌گرای عدالت و توسعه (وجوه مشترک کودتاهای پست‌مدرن) دارای اشتراکاتی با کودتاهای قبلی است اما براساس مستندات و قرائن موجود با توجه به نقش آفرینی خاص عربستان سعودی و ایالات متحده آمریکا تحت پوشش نفوذ جماعت گولن از دیگر کودتاها متمایز می‌باشد.

روند کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶

کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ میلادی با استقرار ۱۳۵ نظامی به همراه تعدادی خودرو و تانک در پل‌های ارتباطی بخش آسیایی و اروپایی استانبول یعنی پل‌های «بوغازایچی»^۱ و «فاتح سلطان محمد»^۲ شروع کردید. در ادامه هواپیماهای اف-۱۶ اقدام به پرواز ارتفاع پائین در آنکارا نموده و تانک‌ها در خیابان‌ها و فرودگاه‌های شهرهای آنکارا و استانبول مستقر شده و نیروهای کودتاگر، مراکز مهم و حساس از جمله برج مراقبت فرودگاه آتاترک، ساختمان رادیو و تلویزیون دولتی تی.آر.تی، ساختمان رسانه "دوغان" و ... را در اختیار گرفتند. در ساعت ۰۰:۲۴، اردوغان رئیس‌جمهور ترکیه از طریق "فیس‌تایم"^۳ به صورت تصویری با شبکه تلویزیونی سی.ان.ان ترک^۴ تماس برقرار نموده و از مردم خواست برای حمایت از دولت به خیابان‌ها بیایند. در ساعت ۰۰:۵۰ نیز رجب طیب اردوغان از طریق "اسکایپ"^۵ به صورت تصویری با شبکه تلویزیونی ان.تی.وی ۶ ارتباط برقرار کرده و از مردم خواست برای حمایت از دولت به خیابان‌ها بریزند. بعد از این که رئیس‌جمهور ترکیه با استفاده از تلفن همراه از طریق شبکه‌های تلویزیونی سی.ان.ان ترک و ان.تی.وی، مردم ترکیه را به میدین و خیابان‌ها فرا خواند، مردم ترکیه به درخواست رئیس‌جمهور این کشور پاسخ مثبت داده و در میدین شهر اجتماع نمودند. در حالی که از مساجد صدای اذان و الله‌اکبر به گوش می‌رسید، مردم در اقصی نقاط شهرهای ترکیه از جمله آنکارا و استانبول تجمع کرده و در مقابل کودتاگران ایستادند. در نهایت کودتای نظامیان در مقابل اراده مردم شکست خورد و در ساعت ۰۶:۴۰، نظامیان کودتاگر که کنترل پل «بوغازایچی» در استانبول را به دست گرفته بودند، توسط نیروهای امنیتی و پلیس دستگیر شدند و خبر رسمی شکست کودتا به صورت رسمی در ساعت ۱۱:۰۰ روز شنبه ۱۶ جولای ۲۰۱۶ میلادی توسط بینالی یلدریم نخست‌وزیر ترکیه از کاخ «چانکایا» اعلام گردید.

بر اساس اعلام ستاد کل ارتش ترکیه، در کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ میلادی، ۸۶۵۱ نظامی مشارکت داشته‌اند که این تعداد در واقع ۱/۵ درصد آمار کل ارتش ترکیه می‌باشد. در کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ میلادی، بیش از ۸ هزار نظامی وابسته به «جماعت گولن» با استفاده از ۳۵ فروند هواپیما، ۳۷ فروند بالگرد، ۷۴ فروند تانک، ۲۴۶ دستگاه خودرو زرهی و حدود ۴ هزار

1 -Bo aziñ

2 -Fatih Sultan Mehmet

3 -Facetime

4 -CNN Türk

5 -Skype

6 -NTV

دستگاه سلاح سبک مشارکت نمودند. همچنین شناورهای فریگیت و کروت و قایق‌های تهاجمی نیروی دریایی نیز آماده پیوستن به کودتا بودند که زمینه حضور شناورها در اقدامات کودتا مهیا نگردید. در روزهای بعد از کودتا آمارهای متفاوتی از تعداد کشته و زخمی‌شدگان ارایه شد، در نهایت در سالگرد کودتای نظامی نافرجام، تعداد شهدا ۲۵۱ نفر و تعداد زخمی-شدگان ۲۱۹۶ نفر اعلام گردید. در جریان کودتای نظامی نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶، از کودتاگران نیز ۳۶ نفر کشته شده و ۴۹ نفر زخمی شد.

در همان ساعات اولیه کودتا، رجب طیب اردوغان رئیس‌جمهور و سایر مقامات ترکیه، این کودتا را به «جماعت گولن» نسبت دادند و رسانه‌های ترکیه اعلام کردند که سرهنگ «محرم کوسه»^۱ مشاور حقوقی رئیس ستاد کل ارتش طراح کودتا بوده و دیگر فرماندهان نظامی، نقش مجری را داشته‌اند. او به همراه تعدادی از نیروهای طرفدار خود در فرودگاه آتاترک استانبول دستگیر شد. علی‌رغم این‌که در لحظات اولیه پس از شکست کودتا، سرهنگ «محرم کوسه» مشاور حقوقی ستاد کل ارتش به‌عنوان طراح و هدایت‌کننده کودتا معرفی گردید، حدود یک ساعت بعد، اعلام شد که فرماندهی عملیات کودتا را ارتشبد «آکین اوزترک»^۲ عضو شورای عالی نظامی و فرمانده سابق نیروی هوایی ترکیه بر عهده داشته و پایگاه چهارم شکاری «آکینجی»، مرکز عملیات کودتا بوده است.

تضعیف ارتش ترکیه بعد از کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶

به محض اینکه مشخص شد اقدام به کودتا شکست خورده سرکوب آغاز شد، ابتدا دامن نیروهای امنیتی را گرفت و سپس به باقی ساختار ترکیه هم سرایت کرد. به گفته یکی از روزنامه‌نگاران ترک این یک "کودتای متقابل" بود. رئیس‌جمهوری ترکیه به صراحت اعلام کرد که قصدش "پاکسازی تمامی نهادهای حکومتی" است و هدفش هم آن چیزی است که او "حکومت موازی" نامیده، جنبشی به رهبری فتح‌اله گولن مهم‌ترین رقیب اردوغان که به برنامه‌ریزی برای کودتا متهم شده است.

پاکسازی ارتش

حزب عدالت و توسعه بلافاصله پس از شکست کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶، پاکسازی در ارتش را شروع نمود و در ۲ یا ۳ روز اول، حدود ۱۱۲ ژنرال ارتش به جرم مشارکت در کودتا، بازداشت شدند. در میان ژنرال‌های بازداشت شده، ۲ ارتشبد، ۴ سپهبد، ۱۹ سرلشگر و ۸۷ سرتیپ وجود

1. Muharram Köse

2. Akın Öztürk

داشت. تعدادی از وابستگان نظامی ترکیه در سایر کشورها نیز به اتهام ارتباط با جماعت گولن دستگیر شدند، یکی از این افراد «میکائیل گوللو»^۱ وابسته نظامی ترکیه در کویت است که به درخواست آنکارا در فرودگاه الدمام عربستان سعودی دستگیر شد. وی قصد داشت به صورت ترانزیت از عربستان به اروپا برود.

کاهش ۴۰ درصدی تعداد فرماندهان ارشد ارتش ترکیه پس از کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶ بر اساس آمارهای منتشر شده در سایت رسمی نیروهای مسلح ترکیه در ماه‌های قبل و بعد از کودتا، تعداد ژنرال‌های ارتش ترکیه بعد از کودتا، ۴۰ درصد کاهش داشته است. تعداد ژنرال‌های ارتش ترکیه پس از دستگیری‌ها و برکناری‌های بعد از کودتا، از ۳۲۶ نفر به ۲۰۱ نفر کاهش یافته است. بعد از کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶ میلادی، دولت ترکیه از تاریخ ۲۰ جولای ۲۰۱۶، "وضعیت فوق‌العاده" اعلام نمود و این "وضعیت فوق‌العاده" ۲ سال طول کشید. در طول این ۲ سال، ۳۲ بخشنامه در حکم قانون از سوی دولت منتشر شد که بیان اقدامات انجام شده، به شرح زیر می‌باشد.

براساس آمارهای رسمی، با بخشنامه‌های در حکم قانون در طول مدت "وضعیت فوق‌العاده"، ۱۶۰۰۰۰ نفر بازداشت شدند، بیش از ۷۰۰۰۰ نفر دستگیر شدند و ۱۵۵۰۰۰ نفر به اتهام عضویت در گروه‌های مسلح تحت بازجویی قرار گرفتند. وزارت کشور ۴۵۴۱۵ حساب شبکه اجتماعی را به اتهام تبلیغ برای گروه تروریستی و اهانت و تحقیر مقامات دولتی مورد بررسی قرار داده و در خصوص ۱۷۰۸۹ نفر اعمال قانون نمود. در هشت دوره سه ماهه "وضعیت فوق‌العاده" در ترکیه، ۱۲۵۸۰۰ نفر کارمند دولتی از کار اخراج شدند. در برخی منابع تعداد کارمند دولتی که از کار اخراج شده‌اند، ۱۲۱۳۱۱ نفر اعلام شده است.

همچنین با بخشنامه‌های در حکم قانون درجه بسیاری از نظامیان بازنشسته و همچنین رتبه بسیاری از کارمندان بازنشسته دولت پس گرفته شد.

براساس بیان یک‌ساله ارائه شده از سوی حزب «جمهوری‌خواه خلق»^۲ که در سال‌روز کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ منتشر گردید، در طول یک‌سال بعد از کودتای نافرجام، برای ۱۶۹۰۱۳ نفر در دادگاه‌های ترکیه پرونده تشکیل گردید و ۵۰۵۱۰ نفر بعد از بازجویی در خصوص کودتا، دستگیر شده‌اند. در این گزارش آمده است که ۳۵ نفر از افرادی که به دلیل کودتا تحت بازجویی قرار گرفته‌اند، خودکشی کرده‌اند.

1. Mikail Güllü

2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

تغییرات در سامانه فرماندهی و ساختار ارتش ترکیه بعد از کودتای نافرجام

رجب طیب اردوغان از ابتدای رسیدن به قدرت، تلاش در کاهش قدرت نظامیان داشته و همواره سعی نموده است که دخالت ارتش در سیاست را محدودتر و محدودتر ساخته و این سازمان را به تأمین امنیت مرزها و درگیری با گروهک پ.ک.ک و سایر گروه‌های کردی در جنوب شرق ترکیه و کشورهای سوریه و عراق مشغول سازد. وی در سال‌های قبل اقداماتی در این خصوص انجام داده بود، ولی کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶ فرصت بسیار مناسبی برای او ایجاد نمود تا با پاک‌سازی گسترده در ارتش و ایجاد تغییرات ساختاری در آن، به هدف نهایی خود رسیده و ارتش را هرچه بیش‌تر از سیاست دور نماید.

تغییرات در سامانه فرماندهی ارتش

فرماندهان نیروهای سه‌گانه در زیرمجموعه وزارت دفاع قرار گرفتند: با تصمیم اتخاذ شده در "وضعیت فوق‌العاده" (در تاریخ اول آگوست ۲۰۱۶) وظایف و مسئولیت‌های ستاد کل ارتش تغییر یافت. از آن تاریخ به بعد در زمان صلح رئیس ستاد کل ارتش ترکیه، فرمانده نیروهای مسلح ترکیه نیست. بر اساس قانون قبلی "رئیس ستاد کل ارتش در زمان صلح و جنگ، فرمانده نیروهای مسلح ترکیه بود." اما در قانون جدید "ساختار و سازمان ستاد کل ارتش شامل خود ستاد و کارکنان آن می‌شود، در زمان صلح، فرماندهان نیروها در زیرمجموعه این ساختار و سازمان قرار ندارند و ساختار و سازمان نیروها (در زمان صلح) در زیرمجموعه وزارت دفاع قرار می‌گیرد." تغییرات جدید، فرماندهان نیروی زمینی، دریایی و هوایی را به وزارت دفاع ملی وصل کرد و به این واسطه امکان این‌که رئیس‌جمهور به‌طور مستقیم به فرماندهان نیروها دستور بدهند، فراهم گردید. در بخشنامه در حکم قانون "وضعیت فوق‌العاده"، قید شده است که دستور صادره از سوی رئیس‌جمهور باید بدون هیچ‌گونه هماهنگی با ستاد ارتش توسط فرماندهان نیروها اجرا گردد. در ادامه با بخش‌نامه در حکم قانون به شماره ۶۷۱ که در تاریخ ۱۶ آگوست ۲۰۱۶ صادر شد، تصویب گردید که رئیس ستاد کل ارتش دیگر در شرایط جنگی نیز فرمانده ارتش ترکیه نخواهد بود و فرماندهان نیروها به‌طور کامل در زیرمجموعه وزیر دفاع ملی قرار خواهند داشت. ماده ۲ قانون مربوط به وظایف و مسئولیت‌های ریاست ستاد کل ارتش نیز تغییر کرد. براساس قانون مصوب سال ۱۹۷۰، تبیین اصول و اولویت‌های نیروی انسانی، اطلاعات، عملیات، آموزش، آماد و پشتیبانی نیروهای مسلح در مرحله آماده شدن برای جنگ از وظایف و مسئولیت‌های ریاست ستاد کل ارتش بود اما در قانون جدید بخش عمده‌ای از این وظایف و مسئولیت‌ها به

وزارت دفاع ملی واگذار شده است. با بخش‌نامه ریاست جمهوری که در تاریخ ۱۰ جولای ۲۰۱۸ در روزنامه رسمی منتشر شد، ستاد کل ارتش در زیرمجموعه وزارت دفاع ملی قرار گرفت. ماده ۳۳۸ بخش‌نامه ریاست جمهوری در خصوص سازمان ریاست جمهوری که با تیتراژ "وابستگی نیروهای سه‌گانه" منتشر شده بود، مجدداً با تیتراژ "وابستگی ستاد کل ارتش و نیروهای سه‌گانه" تصحیح گردید. بر اساس بخشنامه جدید صادره از سوی ریاست جمهوری ترکیه، تغییراتی در شرح وظایف و مسئولیت‌های ستاد کل ارتش و نیروهای سه‌گانه ایجاد گردید. با تغییرات ایجاد شده در ماده ۳۳۸ بخشنامه قبلی که در آن به وابستگی نیروهای سه‌گانه به وزارت دفاع اشاره شده بود، ستاد کل ارتش نیز در تابعیت و زیرمجموعه وزارت دفاع قرار گرفت.

تغییرات در شورای عالی نظامی

قبلاً اعضای غیرنظامی شورای عالی نظامی فقط نخست‌وزیر (در سیستم حکومتی جدید ترکیه این پست حذف شده است) و وزیر دفاع ملی بودند اما با قانون جدید (بخشنامه در حکم قانون "وضعیت فوق‌العاده" تاریخ اول آگوست ۲۰۱۶)، تعداد اعضای غیرنظامی این شورا افزایش پیدا کرد. پیش از این، اعضای شورای عالی نظامی متشکل از ۲ غیرنظامی و ۱۴ نظامی بود ولی با تغییرات ایجاد شده، اعضای این شورا را ۱۱ غیرنظامی و ۴ نظامی تشکیل می‌دهند. اعضای شورای عالی نظامی معاونین رئیس‌جمهور، وزیر دادگستری، وزیر امور خارجه، وزیر کشور، وزیر دارایی و خزانه‌داری، وزیر آموزش و پرورش، وزیر دفاع، رئیس ستاد کل ارتش و فرماندهان نیروهای سه‌گانه (زمینی، دریایی و هوایی) می‌باشد.

کنترل سازمان بازرسی دولت بر روی ارتش

براساس بخشنامه صادره از سوی ریاست جمهوری ترکیه، سازمان بازرسی دولت^۱ (سازمان ناظر بر نهادها و ارگان‌های دولت^۲)، بر روی ستاد کل ارتش، نیروهای سه‌گانه (زمینی، دریایی و هوایی)، دانشگاه وزارت دفاع ملی و مراکز آموزش نظامی نیز نظارت و کنترل خواهد داشت.

1. Devlet Denetleme Kurulu (DDK)

۲. در سیستم حکومتی قبلی ترکیه (سیستم پارلمانی)، سازمان بازرسی دولت تحت عنوان سازمان بازرسی نخست‌وزیری فعالیت می‌نمود.

اشرافیت وزارت دفاع ملی به دادگاه‌های نظامی

بر اساس قانون جدید (بخشنامه در حکم قانون "وضعیت فوق‌العاده" تاریخ یکم آگوست ۲۰۱۶)، وزارت دفاع ملی بر دادگاه‌های نظامی نیز اشرافیت خواهد داشت. کمیسیونی متشکل از قضاتی که از سوی وزیر دفاع ملی انتخاب می‌شوند، مسئولیت رسیدگی به جرایم قضات نظامی را برعهده خواهند داشت.

واگذاری مدیریت مراکز آموزش نظامی به وزارت دفاع

بر اساس قانون جدید که با بخشنامه در حکم قانون "وضعیت فوق‌العاده" (در تاریخ اول آگوست ۲۰۱۶) اعلام گردید، در زیرمجموعه وزات دفاع ملی، دانشگاه جدیدی تحت عنوان "دانشگاه دفاع ملی" تأسیس خواهد گردید. این دانشگاه شامل دانشکده‌های نیروی زمینی، دریایی و هوایی، مراکز آموزش درجه‌داری و مراکز آموزش افسران ستاد و مقطع کارشناسی ارشد خواهد بود و دانش‌آموزان دبیرستان‌های دینی نیز می‌توانند به دانشکده‌های نظامی زیرمجموعه "دانشگاه دفاع ملی" وارد بشوند.

واگذاری بیمارستان‌های نظامی به وزارت بهداشت و درمان

بر اساس قانون جدید (بخشنامه در حکم قانون "وضعیت فوق‌العاده" تاریخ اول آگوست ۲۰۱۶)، بیمارستان‌های آموزشی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی نظامی گلخانه^۱، مرکز درمانی و توانبخشی ارتش، بیمارستان‌های نظامی و مراکز درمانی فرماندهی کل ژاندارمری در اختیار وزارت بهداشت و درمان قرار گرفت. واحدهای آموزش عالی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی نظامی گلخانه نیز در اختیار دانشگاه علوم پزشکی قرار گرفت. در خصوص انتقال کارکنان دانشگاه علوم پزشکی نظامی گلخانه، بیمارستان‌های نظامی و مراکز آموزشی، هیئت‌وزیران تصمیم‌گیری خواهند نمود. دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نظامی گلخانه نیز از سوی سازمان آموزش عالی ترکیه به سایر مراکز آموزشی انتقال داده خواهند شد.

واگذاری مسئولیت گزینش و استخدام کارکنان ارتش به وزارت دفاع

جذب کارکنان با رویکرد اسلام‌گرایی در ارتش بعد از کودتای نافرجام:

بعد از کودتای نظامی نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶ و واگذاری دانشکده‌های نظامی و مسئولیت جذب و تأمین نیروی انسانی ارتش به وزارت دفاع کشور ترکیه، وزارت دفاع این کشور با ایجاد تغییرات اساسی در شرایط استخدام نیروهای مسلح، سعی نمود تا افراد وفادار به

حزب عدالت و توسعه و با رویکرد اسلام‌گرایی را برای تأمین نیروی انسانی نیروهای مسلح جذب نماید.

وزارت دفاع که در ادامه "وضعیت فوق‌العاده" بعد از کودتای نظامی نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶ میلادی، وظیفه تأمین نیروی انسانی برای نیروهای مسلح ترکیه را عهده‌دار شده بود. (در اوایل ماه دسامبر سال ۲۰۱۶ میلادی) برای پذیرش دانش‌آموز و دانشجو برای مدارس و دانشکده‌های نظامی، اقدامات خود را آغاز نمود.

احتمال وقوع جنگ بین ج.ا.ایران و ترکیه بعد از موفقیت کودتاگران

بر اساس نظر «دوغان بکین» دبیر کل بنیاد اربکان، بعد از موفقیت کودتای نظامی ۲۰۱۶ ترکیه، احتمال وقوع جنگ بین این کشور و ج.ا.ایران وجود داشت. نامبرده در این خصوص می‌گوید: "اگر کودتا موفق می‌شد، احتمال وقوع جنگ ترکیه با ج.ا.ایران بسیار بالا بود، چراکه کودتا برای همراه کردن بیش‌تر ترکیه با غرب بر علیه ج.ا.ایران انجام شد. در جلسه‌ای که قبل از کودتا با حضور چند نفر در محل «بویوک آدا»^۱ برگزار شد، برخی از کارشناسان آمریکایی در حوزه ج.ا.ایران که بعضاً ایرانی‌الاصل نیز بودند، حضور داشتند و این نشان می‌دهد که یکی از اهداف اصلی این کودتا، ج.ا.ایران بوده است. مهم‌ترین دلیل نزدیکی ترکیه و عربستان به یکدیگر ج.ا.ایران می‌باشد که تحت فشار رژیم صهیونیستی انجام می‌پذیرد. روابط امروز عربستان با رژیم صهیونیستی دیگر پنهانی نبوده و در طول تاریخ بی‌سابقه می‌باشد. مأموریت اصلی آن‌ها اعمال فشار بر ج.ا.ایران است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، غربی‌ها همواره به دنبال ایجاد تغییر در سیاست‌های ج.ا.ایران بوده‌اند و چون موفق نشده‌اند، دست‌بردار نیستند. آمریکا و رژیم صهیونیستی در شرایط کنونی نه تنها به دنبال تشکیل کردستان بزرگ هستند و بارزانی را نیز در این خصوص قانع کرده‌اند، بلکه برای تجزیه منطقه بلوچستان ج.ا.ایران نیز برنامه دارند و اعلام حمایت سناتورهای آمریکایی از جنبش‌های آزادی‌خواه در بلوچستان در این راستا می‌باشد.

یکی از مواردی که باید ترکیه و ج.ا.ایران را به یکدیگر نزدیک سازد، پروژه ایجاد کردستان بزرگ است که می‌تواند علیه هر دو کشور تهدید تلقی گردد. ترک‌ها با بارزانی روابط گرم و صمیمی دارند اما بارزانی بازم با پیروی از سیاست‌های غرب، از درخواست ترک‌ها برای تعطیل کردن مدارس جماعت گولن در منطقه اقلیم کردستان عراق امتناع می‌نماید. موضوع فراندوم برای استقلال نیز برخلاف منافع ملی و سیاست‌های ترکیه و ج.ا.ایران می‌باشد، بنابراین ترکیه و

1. Büyük Ada

ج.ا.ایران باید در قبال تهدیدات مشترک در منطقه، زیر یک خیمه قرار بگیرند. در حقیقت انتخاب ترکیه برای کودتا، هدفمند است زیرا سندی بنام «منافع مشترک رژیم صهیونیستی، آمریکا و ترکیه» برای اقدام علیه ج.ا.ایران در فوریه سال ۱۹۹۳ میلادی توسط کارشناس سابق مرکز مطالعات خاورمیانه دانشگاه هاروارد، سازمان سیا و رژیم صهیونیستی ارائه شد که هدف این سند، قطع کامل روابط ترکیه و ج.ا.ایران و قرار دادن این دو کشور در مقابل هم‌دیگر بوده است. در رابطه با این موضوع، رژیم صهیونیستی در آن سال‌ها تلاش‌های زیادی به عمل آورد اما با روی کار آمدن حزب رفاه و سفر نجم‌الدین اربکان نخست‌وزیر وقت به تهران، همه برنامه‌ریزی‌های آن‌ها را به هم زد. مطرح شدن فتح... گولن نیز در همان سال‌ها بوده است. آغوش باز آمریکایی‌ها به فتح... گولن و چشم‌پوشی غرب به تبدیل شدن فتح... گولن به یک نیروی جهانی درزمینه آموزش و پرورش را نباید یک امر عادی قلمداد کرد."

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های کمی

جهت بررسی تأثیر "تضعیف ارتش ترکیه به واسطه کودتای ۲۰۱۶ بر امنیت نظامی ج.ا.ایران"، متغیر "تضعیف ارتش به دو شاخص "پاکسازی در ارتش ترکیه" و "تغییرات در سامانه فرماندهی و ساختار ارتش" تقسیم شده و با ده سؤال در قالب پرسش‌نامه از نخبگان و صاحب‌نظران مورد پرسش قرار گرفت. اعتبار پرسش‌نامه از طریق محاسبه آلفای کرون باخ مورد سنجش قرار گرفت. برای به دست آوردن ضریب آلفای کرون باخ، از نرم‌افزار SPSS کمک گرفته شد. پس از وارد کردن داده‌های مرتبط با پرسش‌نامه در نرم‌افزار، مشاهده شد که ضریب آلفا برابر ۰/۸۶۱ محاسبه شد. بنابراین سؤالات در نظر گرفته‌شده برای پژوهش از پایایی خوبی برخوردار می‌باشند.

جدول (۱) Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.861	10

الف) تعریف فرض‌ها

H0: احتمالاً تضعیف ارتش ترکیه به‌واسطه کودتای ۲۰۱۶ بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران تأثیر مثبت ندارد.

H1: احتمالاً تضعیف ارتش ترکیه به‌واسطه کودتای ۲۰۱۶ بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران تأثیر مثبت دارد.

نتایج حاصله بیانگر این واقعیت است که ۸۶٪ افراد جامعه نمونه (اکثریت مطلق) معتقدند که تأثیر مثبت کودتای ۲۰۱۶ ترکیه با تضعیف ارتش این کشور بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران به میزان زیاد و خیلی زیاد می‌باشد.

ب) توصیف داده‌ها

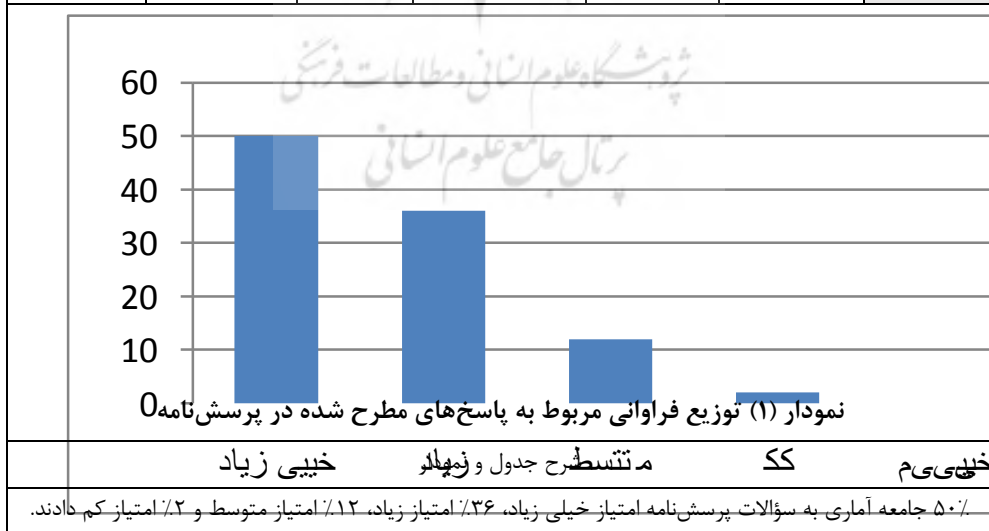
میانگین بر اساس محاسبات آماری انجام شده $f_i x_i$ برابر ۱۸۲ می‌باشد، با توجه به اینکه n

برابر ۴۲ است، بر اساس فرمول ذیل، $\bar{x}$ برابر ۴/۳۳ می‌شود.

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^k f_i x_i}{n} = \frac{182}{42} = 4/33$$

جدول (۲) توزیع درصد فراوانی مربوط به پاسخ‌های مطرح شده در پرسش‌نامه

طیف	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی	۲۱	۱۵	۵	۱	-	۴۲
درصد	۵۰	۳۶	۱۲	۲	-	۱۰۰

واریانس

بر اساس محاسبات آماری انجام شده $f_i(x_i)^2$ برابر ۲۵/۳۸ می‌باشد، با توجه به اینکه n برابر ۴۲ است، بر اساس فرمول ذیل، ^{2} برابر ۰/۶۲ و برابر ۰/۷۹ می‌شود.

$$^2 \frac{\sum_{i=1}^N f_i x_i \bar{x}^2}{n-1} = \frac{25/38}{41} = 0.62$$

انحراف معیار

$$\sqrt{^2} = 0.79$$

ج) آزمون

در این پژوهش جهت بررسی تصادفی نبودن پاسخ‌های نمونه آماری از آزمون کای-مربع (آزمون خی دو) استفاده شده است.

فراوانی مورد انتظار

$$fe_{ij} = \frac{fo_{ij}}{n} = \frac{42}{5} = fe_{ij} = 8/4$$

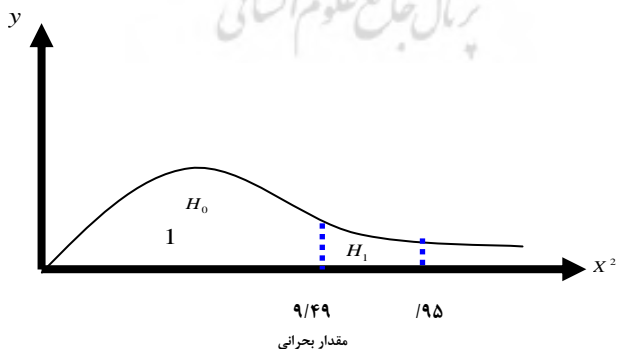
آماره آزمون

$$^2 \sum_{i=1}^k \frac{(Fo_i - Fe_i)^2}{Fe_i} = 31.95$$

$$0/05 \quad df \quad r = 1 \quad 4$$

نقطه بحرانی

$$^2_{df} = \frac{9}{0/05,4} = 9/49$$

مقدار بحرانی $^2 = 9/49$ محاسبه شده (آزمون) $^2 = 31/95$

نمودار (۲)

تصمیم‌گیری

با توجه به مقدار بحرانی و مقدار آماره آزمون به دست آمده در بالا، از آنجا که آماره آزمون با درجه آزادی ۴ و سطح معنی دار ۰/۰۵، در ناحیه H_1 قرار می‌گیرد و از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر است، لذا فرضیه صفر رد و فرضیه ادعا تأیید می‌گردد، بنابراین تضعیف ارتش ترکیه به واسطه کودتای ۲۰۱۶ این کشور بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران تأثیر مثبت دارد. چون^۲ نشان‌دهنده آن است که بین دو متغیر رابطه وجود دارد، برای محاسبه شدت آن (ضریب توافقی) از فرمول زیر استفاده می‌شود:

$$C = \sqrt{\frac{2}{n}} \sqrt{\frac{31/95}{31/95 - 42}} = 0/657$$

یعنی شدت ضریب همبستگی (ضریب توافقی) بین تضعیف ارتش ترکیه به واسطه کودتای نظامی نافرجام ۲۰۱۶ با امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران به میزان ۶۵۷٪ بوده است. بنابراین این دو متغیر دارای رابطه خطی مستقیم می‌باشند.

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی

بر اساس داده‌ها و اطلاعات به دست آمده از بررسی اسناد و مدارک، کودتای نظامی نافرجام ۲۰۱۶ ترکیه موجب تضعیف ارتش گردیده است. این تضعیف به واسطه اجرای پاکسازی گسترده و اعمال تغییرات بنیادی در سامانه فرماندهی و ساختار ارتش حاصل شده، با ایجاد تغییرات در سامانه فرماندهی، ضمن این که ستاد کل ارتش در زیرمجموعه وزارت دفاع قرار گرفته، نیروهای سه‌گانه نیز به طور مستقیم در زیرمجموعه وزارت دفاع قرار دارند، ترکیب شورای عالی نظامی از نظامی به غیرنظامی تغییر یافته، دادگاه‌های نظامی تحت اشرافیت وزارت دفاع ملی قرار گرفته و استخدام کارکنان ارتش و همچنین مدیریت دانشگاه‌های نظامی نیز به وزارت دفاع واگذار شده است، از سوی دیگر مراکز بهداشت و درمان ارتش نیز به وزارت بهداشت واگذار گردیده و مجموعه این اقدامات موجب تضعیف ارتش شده و کنشگری فعال سیاسی و اجتماعی این نهاد را به میزان قابل توجهی کاهش داده و تضعیف ارتش به واسطه کودتای نظامی نافرجام ۲۰۱۶ بر امنیت نظامی ما تأثیر مثبت دارد، به قول اسپایکمن هرچه یک همسایه ضعیف‌تر باشد، امنیت ملی ما بیشتر تأمین می‌شود. از دیدگاه رئالیسم تضعیف ارتش ترکیه از شدت تهدیدات احتمالی این کشور علیه امنیت نظامی ج.ا.ایران می‌کاهد. قدرتمند شدن ارتش ترکیه می‌تواند به دخالت این کشور و تهدید منافع ملی ج.ا.ایران بیانجامد.

داده‌های به‌دست آمده از بزارهای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها در خصوص هدف تحقیق، هم‌گرا بوده و هم‌پوشانی دارند و تجزیه و تحلیل این اطلاعات مبین تأثیر مثبت تضعیف ارتش ترکیه به واسطه کودتای ۲۰۱۶ بر امنیت نظامی ج.ا.ا ایران می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱) شایسته است با مبنا قرار دادن نتایج تحقیق حاضر، به‌منظور تبیین به‌روز آخرین وضعیت ارتش ترکیه، معاونت اطلاعات آجا بر اساس مأموریت ذاتی خود، وضعیت ارتش ترکیه را مورد رصد و پایش قرار داده و به‌این ترتیب با توجه به اهمیت موضوع، بخشی از نتایج تحقیق حاضر در آینده به‌صورت مداوم به‌روز رسانی گردد.

۲) معاونت طرح و برنامه ستاد کل ن.م، در تدوین راهبردها و سیاست‌های حاکم بر تنظیم روابط دو کشور و همچنین سیاست‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، نتایج تحقیق حاضر را ملحوظ نظر قرار داده و روابط جمهوری اسلامی ایران با ترکیه و همچنین سیاست‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران بر اساس نتایج تحقیق حاضر تدوین گردد.

۳) بر اساس نتایج تحقیق حاضر، معاونت اطلاعات آجا، الگوها و پارامترهای پیش‌نگری وقوع کودتاهای مشابه در کشورهای همسایه را تبیین و طرح‌های مورد نیاز در خصوص موضع‌گیری در قبال وضعیت‌های مشابه تدوین گردد.

منابع

بصیری، محمدعلی - مجیدی نژاد، علی - علیشاهی، عبدالرضا، علت کاوی کودتای ناکام ۲۰۱۶ ارتش ترکیه علیه حزب عدالت و توسعه، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، سال دهم، شماره ۳۷، بهار ۱۳۹۶، ص ۳۹ تا ۶۴.

حقیقی، علی محمد - هاشم‌پور، پیروز، بنیان‌های قدرت نظامیان در ترکیه، مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، زمستان ۱۳۹۵، دوره دوم، شماره ۴/۱، ص ۱۴۱ تا ۱۵۷.

شهرمادی، نادر، ویژه تحولات ترکیه، روزنامه ایران، سال بیست و دوم، شماره ۶۲۱۱، ۲۶ تیر ۱۳۹۵.
متقی، ابراهیم - ترکشوند، پوریا - کوه‌خیل، مرجان، معمای امنیت و راهبرد منطقه‌ای ترکیه پس از کودتای جولای ۲۰۱۶، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، نامه دفاع پیاپی ۴۶، شماره دهم، اسفند ۱۳۹۵.

پروژه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی